

VLADIMÍR BENEŠ *st.*

▶ MOZEK ◀ NAD MOZKEM

 GRADA®

Vladimír Beneš st.

**MOZEK
NAD MOZKEM**

VLADIMÍR BENEŠ ST.

MOZEK NAD MOZKEM

Lepšího tátu nemohu mít.

Vladimír, syn

Lepšího dědu nemohu mít.

Vladimír, vnuk

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Vladimír Beneš st.
MOZEK NAD MOZKEM

© Grada Publishing, a. s., 2015

Redakce Martin Čáp
Grafická úprava a sazba Roman Křivánek, Art007
Obálka Jakub Karman, Art007

 GRADA

Vydala Grada Publishing, a. s. v Praze roku 2016
jako svou 6113. publikaci

Tisk Tiskárny Havlíčkův Brod

Grada Publishing, a. s.,
U Průhonu 22, Praha 7

ISBN 978-80-271-0004-0

ELEKTRONICKÉ PUBLIKACE:

ISBN 978-80-271-9032-4 (ve formátu pdf)

ISBN 978-80-271-9033-1 (ve formátu ePub)

NA ÚVOD...

Dne 1. 1. 1993 jsem o jednotku zvětšil trvale narůstající množinu důchodců. Když píšu tyto řádky, beru důchod už dvacet let a občas se stydím, že už tolik let zatěžuji státní rozpočet.

Penzisti prý nemají z lavičky v parku krmit ptáky nebo dokonce „čumět do blba“. Někteří důchodci prý mají dokonce myšlenky na sebevraždu. Nic takového mi nehrozilo. Svobodně jsem se nadechl a už nikdy jsem se nevrátil na své oddělení dětské neurochirurgie v Motole. Nevím, jak tam vypadají pokoje, natož operační sály. Nic mě tam netáhne. Jen dvakrát jsem byl na operačním sále svého syna ve Střešovicích. Jednou u operace mého starého přítele, známého herce, a podruhé dělal syn moji oblíbenou operaci, temporální lobektomií pro epilepsii (odstranění přední části spánkového laloku mozku). Na monitoru mohl ukázat studentům na spodině všechny mozkové nervy a vyzkoušet je.

Z aktivních let ve mně zůstala profesionální deformace: dělávám v duchu diagnózu podle obvazu a chování pacienta. Zamlada jsem dělal dokonce diagnózy i na tramvajových zastávkách a některým cestujícím drze navrhl způsob léčení. Když jsem uviděl vysokého

chlapa s vystouplými nadočnicovými oblouky, s obrovskou vysunutou bradou, s rukama jak lopaty, byla to snadná diagnóza – „akromegalie“. To jsou lidé měřící hodně přes dva metry, které hledal Cushing, zakladatel neurochirurgie. Tito obři hrávali basket za SSSR. Jindy spatřím dospělého s oválným obličejem a pergamenovou kůží. Hned určuji craniopharyngeom – cystu, která při nedokonalém vývoji zbyla v oblasti hypofýzy, v níž jsou nádory obrů. Tyto nemocné jsem neoslovoval, protože je léčili endokrinologové.

Když ale chlapík s pokřivenou páteří, s jedním bokem výš a obličejem zkřiveným bolestí nastupoval do tramvaje, pomohl jsem mu. Sedl jsem si vedle, zeptal se přímo na jeho bolesti. Někdy jsem ho vyzval, aby vstal. Většinou byl tak překvapený, že opravdu vstal. Pak jsem ho požádal, aby na noze namaloval průběh bolesti. Nakonec jsem mu sdělil, že má výhřez ploténky a doporučil neurologa.

„Když vám doporučí operaci, přijďte k nám do Střešovic.“

Byl jsem však jen troškař proti mé kamarádce, MUDr. Mirce Liškové, skvělé lékařce na chirurgii MUDr. Bedřicha Placáka. Na tramvajové zastávce dokonce sáhla neznámé paní na krk, aby jí mohla oznámit, že má zřejmě zvětšenou štítnou žlázu (neřekla „vole“), a aby za ní přišla na chirurgii.

Dobrý lékař, zvláště chirurg, je utopen ve svém povolání: miluje operační sál, operuje s nadšením. Někteří však operují, i když by neměli. Těm jsem říkal „operační supové“. Poznal jsem jich několik, nebyli mně sympatičtí.

Dodnes hledám důvody, které mě přivedly k téměř fyzickému odporu k nemocnicím, v nichž jsem prožil víc než padesát let svého života. Prvním byla nepohoda na oddělení, mizerné osobní vzta-

hy mých mladých doktorů v Motole. Jeden kolega míval dokonce tlustý notes, do něhož si zapisoval „*hříchy*“ ostatních včetně mých.

Prožil jsem velkou část života v partě skvělých kamarádů, s nimiž jsem se při tenisovém nebo fotbalovém zápase hádal do krve, ale po utkání jsme byli jako sud plný srandy.

Druhým důvodem mého odporu k nemocnici byl porevoluční nárůst byrokracie ve zdravotnictví. Věděl jsem, že můj zástupce ty nově zavedené body nedokáže vykazovat a zbude to zase na mě. Na to už jsem neměl sílu.

O třetím důvodu dnes často uvažuji, poněvadž se objevují opakovaně články o „*syndromu vyhoření*“ lékařů. Že by ten syndrom postihl právě mě, který nevzdal žádný závod a zápas, který nekonečné hodiny stavěl krvácení nedokonalou koagulací, a dokázal dřít až do hypoglykemie (zemdlení při nedostatku cukru v krvi). Nevím, nejsem psychiatr a tenkrát jsem se nad sebou tak moc nezamýšlel. Ale jsem přesvědčen, že jsem nevyhořel.

Necelý rok před odchodem do důchodu jsem dosáhl vrcholu své aktivní kariéry. Za své zásluhy o dětskou neurochirurgii jsem byl poctěn funkcí prezidenta světového sjezdu dětských neurochirurgů v Praze.

Na lavičku před domem jsem ale zralý nebyl. Všichni, kdo na ní sedávali, zemřeli.

Vrátil jsem se ke své staré lásce, k novinářině. Večer co večer jsem v posteli přemýšlel, co ráno napíšu. Můj psací stroj doslova hořel. Obcházel jsem redakce nejruznějších novin a časopisů. Byl jsem přijímán s laskavostí. V té porevoluční době jsem napsal stovky článků. Mnohé dobré, jen několik výborných, které by se mohly otisknout i dnes.

V rozhlase a ve Zdravotnických novinách jsem uplatnil sérii zajímavostí z historie medicíny, z nichž některé jsem zařadil i do své

knížky Věčná chirurgie. Z těch úspěchů mně už tenkrát popadla „pejcha“, z níž vzešel nápad napsat vzpomínky na nedůležitější okamžiky mého života. Vždyť jsem jezdil s medicínou doma i v cizině, často za dramatických okolností. Fungoval jsem v medicíně jako agenti a cestáči, které tak skvěle popsali E. E. Kisch, B. Hrabal či O. Pavel. Cestoval jsem v medicíně jako tatínek Oty Pavla ve vysavačích. Jen jsem neužil tolik legrace.

Mnohem později, když už mi přešla osmdesátka, navrhla mi docentka Ludmila Hlaváčková z Ústavu dějin a jazyků FVL UK, abych napsal autobiografii. Přelávalo se mi to v hlavě jako voda v sudu. Kolik slavnějších o sobě psalo a ještě víc jich o sobě nenapsalo nic. Sám jsem cítil, že okorávám jako krajíc starého chleba. Sílicí pochybnosti a narůstající lenost mě vedly k rozhodnutí, že nebudu zatěžovat sebe ani ostatní.

Stresující svár v hlavě rozhodly moje nohy! Do osmdesáti jsem hrál fotbal a na našem venkovském turnaji jsem mnoho let dostával cenu jako nejstarší hráč. Pak už jsem měl strach, že mě utratí. Po jednom turnaji jsem šel do hospody a tam seděl starší rozhodčí už v povznesené náladě. Řekl jsem mu, že pískal blbě, že nepískal na mě faul, ačkoliv jsem nejstarší.

On na to: „*Ty nejsi nejstarší, to je ten blbej doktor, co bydlí na proti.*“

A já na něj zařval: „*Ty vole, to jsem přece já!*“

Celá hospoda se otfásala smíchy.

Na tenisovém kurtu jsem doběhl všechno, žádný kraťas na mě neplatil. Když mi bylo devadesát, hrál jsem čtyřhru před televizní kamerou. Ale pak, jak se říká, jako kdyby na mě padla deka, nohy selhaly. Začaly silné bolesti, později i celková slabost. Stav se horšil,

diagnóza žádná, tím méně terapie. Zůstaly mi jen prášky proti bolesti. Šel jsem dokonce k hlavnímu diabetologovi Česka profesorovi Milanovi Kvapilovi a ten to uzavřel: „*Vy nemáte diabetes, ani neuropatii. Ale já nevím, co vám je.*“

V půli roku 2013 jsem těžce obešel blok našich domů ve Střešovicích a tenis hraji už jen občas ve snu. Nemohu nikam jít, nemám co dělat, už mě ani číst nebaví. Znovu se mi zavrtala do hlavy myšlenka napsat střípky svých pamětí.

Znovu jsem se rozmýšlel a přejmenoval je podle svého starého sloganu: Mozek nad mozkem. Přesnější by bylo: mozek (operatéra) nad mozkem, míchou a periferními nervy (operovaného).

Můj staříčkový psací stroj už nepsal, ani pásky do něj nebylo možno koupit, zděděný počítač přestával fungovat. Rukou už jsem psát nemohl, dopisy přátelům jsem diktoval manželce, dokonce jsem se těžko podepisoval. Nezbylo nic jiného než pokusit se vzpomínky namluvit. Obětavá docentka Hlaváčková opatřila diktafon a já jsem s ním pak bez posluchačů hodiny a hodiny hovořil. Přepis z diktafonu do počítače si rozdělili dva mí známí, přátelé, pacienti, oba tetraplegici, tedy ochrnutí na všechny čtyři končetiny při vysokém poranění míchy.

Prvním byl Jan Nouza, spisovatel a publicista z jižních Čech, který utrpěl úraz při školním tělocviku před padesáti lety. Dvakrát jsem ho operoval a od té doby sledoval jeho těžký život. Byl mimořádně inteligentní, napsal sedm hezkých knih. Měl skvělou a obětavou ženu, stejně tak obětavou dceru i zetě. Dočkal se i vnoučka. Sice byl ve všem odkázán na cizí pomoc, ale dokázal psát na počítači! Neviděl jsem to, ale měl prý nad klouby čtyř prstů jakési filcové prstýnky a těmi bušil do klávesnice jako profesionál. První část mých vzpomínek upravil skvěle. Volil lepší výrazy, přehodil odstavce, na-

vrhl do textu změny. Na jaře roku 2013 však zemřel. Bylo to přesně padesát let po úrazu a po mé operaci. Zemřel můj nejskvělejší příklad, že ani tetraplegik nemusí zemřít a může dokonce prožít užitečný dlouhý život. Zemřel i spisovatel schopný redigovat mé amatérské psaní.

Další části namluvených vzpomínek se ujal opět tetraplegik, můj přítel a pacient, ing. Oldřich Pechar. Techniku studoval z vozíku. Znali ho snad všichni paraplegici, poněvadž pro ně založil soukromou školu a vydával časopis. Jako první se pokusil o databázi paraplegiků.

Nevím, kolik z namluveného napsala Oldova žena Věra, těžká diabetička, dvakrát operována pro poruchu páteře. Její aktivita a výřečnost vysoko překračovaly úroveň její glykemie. Ti všichni tři mí přátelé napsali asi dvě stovky stran, dokonce je vytiskli. Udělali velký kus práce.

Zjišťoval jsem, že něco jsem napsal či namluvil dvakrát, či dokonce třikrát a něco jsem vynechal, jindy se mi podařilo přehodit časový sled. Zkrátka vznikl pěkný propletenec. Četl jsem text se stoupající nechuťí. Marně jsem se snažil ten galimatyáš napravit. Opravoval jsem... opravoval... opravoval... Po několika týdnech trápení a hrsti prášků na spaní jsem se rozhodl napsat všechno znovu.

Nikdy jsem nebyl systematický, nikdy jsem nevydržel psát si poznámky. Když jsem jel do Ameriky, Japonska nebo na Kubu, koupil jsem si sešitek a začal si psát deník. Ale déle než pět dnů jsem to nevydržel. Příliš jsem prožíval atmosféru místa, ulice, dopravu, hluky, vůni, vždycky jsem cítil celek, neměl jsem čas popisovat jednotlivosti. Jsem založením impresionista, proto je mým nejoblíbenějším malířem van Gogh.

Sledoval jsem s obdivem dráhu Mirka Zikmunda, slavného cestovatele, bratra mého spolužáka z gymnázia. Občas jsem se s ním sešel, jednou dokonce bledý sledoval na sále mou operaci. Vždycky jsem mu záviděl tu fantastickou systematičnost, s jakou zaznamenal každou maličkost. Jeho archiv je skvost systematičnosti.

Asi před dvaceti lety byly autobiografie v módě. Kdo se prošel po divadelních prknech, ten o sobě napsal či dal napsat historky ze své kariéry. Někdy dobré, někdy zbytečné. Knihy slavného herce Sováka připomínaly starý vtíp pana Spejbla o kočičím ocase. Na začátku je tlustý, pak slábne, až zmizí docela. Poslední knížka milovaného Sováka byla ocas těsně před koncem.

Také moji slavnější kolegové publikovali své vzpomínky. Nade všechny vynikají dva díly vzpomínek psychiatra Vladimíra Vondráčka. Jsou napsány skvěle a ani nemůžu uvěřit, že si nepsal deník. Známá je kniha Alberta Schweitzera, theologa, varhaníka, misionáře a lékaře „*Z mého života a díla*“. Vyšla v roce 1974 v nakladatelství Vyšehrad. Albert Schweitzer se stal v roce 1952 nositelem Nobelovy ceny míru. Také tento génius si zřejmě psal deník.

Skvělá je i autobiografie akademika Oty Wichterleho. Z každé stránky číší velká osobnost. Chlubívám se, že jsem pana akademika poznal osobně a s jeho synem Kamilem jsme dělali pokusy.

Vlastenci starého typu jistě znají autobiografie Karla IV. a Jana Amose Komenského.

Nemám žádný deník, jen paměť proděravělou stářím.

Skvělou paměť měla moje maminka. Byla prodavačkou u židovské firmy. Za necelé dva roky se naučila německy tak dobře, že ještě po mnoha létech, kdy jsme měli chatu v Sudetech, byla schopná „*porbat*“ si německy. Před každými Vánocemi si koupila kalendář, dala

si ho před sebe, vzala tužku a do kolonek jednotlivých dnů dělala jmenovité poznámky: *Vláda narozeniny, Madlenka umřela, Jarda se oženil...* S neomylnou přesností znala důležitá životní data asi třiceti členů naší rodiny.

Nechci se chlubit, ale část maminciny paměti jsem zdědil já, po mně můj syn i vnuk. V mém věku už se o paměti nemluví, jen vtipkuje.

ZAČÁTEK MÉHO VZPOMÍNÁNÍ NEMŮŽE BÝT BANÁLNĚJŠÍ...

...narodil jsem se dne 27. ledna 1921 na periferii Plzně, v obci, která se tehdy jmenovala Lobzy, později Letná... Letná byla shluk nehezkých domů při silnici Plzeň–Praha. Vedla kolem zdi slavného pivovaru, pod železniční viadukt, na most přes Úslavu a pak už byly domy dolní Letné. V první ulici vpravo jsem se v ošklivém dvoupatrovém domě narodil.

K němu mám zvláštní vzpomínku, na niž jsem později bral na pomoc Freuda a Junga, když jsem v penzi četl jejich knížky: *Před tím domem sedí moje maminka na nízké stoličce. Drží mě v náručí v povijanu a přichází pan Kozlík, soused, zaměstnanec pivovaru, a nese velký malovaný džbánek naturálního piva. Na džbánu je napsáno „Dej Bůh štěstí, Josef Kozlík“.* Je to jak sytě barevná fotografie. Víím, že si to nemohu pamatovat. Maminka mi nepochybně tuto situaci tolikrát vyličila, až jsem ji přijal jako vlastní vzpomínku. Jako mladý chlapec jsem většinou sny neměl. Když nějaký náhodou prolétl, pak byl příjemný a ráno jsem ho s jistotou zapomněl. Jako stařec mám snů víc. Všechny jsou nepříjemné. Naštěstí ráno je milosrdné, nic si nepamatují.

Asi před dvěma léty jsem pomalu usínal, cítil jsem, že ležím v posteli vedle své ženy. Vnímálem jsem teplo jejího těla, pleť její tváře

+

jsem slastně cítil na své. A v tom jsme oba umřeli! Oběma nám bylo ve smrti tak krásně. Ten sen jsem si výjimečně zapamatoval a ráno ho vyprávěl Zdeňce a ta mi řekla: „*Krásnější sen jsi mít nemohl.*“

Můj „vyžádaný“ sen není originální. Teprve před několika dny mně paní profesorka Hlaváčková poslala opis básničky Svatopluka Čecha z roku 1874 o dědečkovi a babičce. Cituji jen čtyři řádky.

*Zdá se jim že anděl bledý
V jednom retů dotknutí
Oba uspal k nebi vznesl
na bělostné peruti*

Z veršů je cítit slast a něha společného umírání.

Brzy po mém narození jsme se přestěhovali poněkud výš směrem ke hřbitovu. Ve Václavské ulici měl dům můj strýc a kmostr Václav Kolenatý, asistent u stavitele Hajšmana. Byly to dva stejné dvoupokojové byty. V přízemí jsme bydleli my, v patře strýc s tetou a sestřenicí Lídou. V kuchyni byl obrovský sporák a z něho vedla tlustá roura skrz suchý záchod do komína. Do toho bytu přinesli už za rok z porodnice ve Wenzigově ulici mého bratra Zbýšu.

Dostal jsem jméno Vladimír, bratr Zbyslav, já měl jméno ruské, bratr polské. Těsně po první světové válce a osamostatnění Československa byla nálada lidí vlastenecká, proslovanská, a to se odrazilo i na jménech dětí. Narodili jsme se do doby plné euforie z konce první světové války. Dnešní lidé mají osvobození za jakousi samozřejmost, dávno zasypanou dalšími obraty dějin. Československo prodělalo vzepětí za mého života ještě dvakrát. Poprvé v roce 1945, kdy

do Plzně přišli Američané, do zbytku republiky Rusové, kteří byli pro většinu z nás skutečnými vítězi války. Druhé vzepětí plálo jen necelé tři roky do roku 1948. Bylo uhašeno komunisty postrčenými z východu. „*Osvobození*“ bylo draze zapláceno ztrátou demokracie.

V roce osmdesát devět přišlo ke třetímu vzepětí národa a obnovení demokracie. Byl jsem šťastný, že jsem se toho dožil. Síla nadšení a vzepětí národa se však postupem doby snižovala. Zvláště staří odchovaní reálným socialismem byli zmateni. Nebyli na demokracii připraveni. Ekonomicky jsme byli většinou negramotní. Politici, kteří ekonomii ovládali, měli různé názory podle různých nositelů Nobelových cen za ekonomii, ale nikdo neuměl normálnímu obyvateli tyto zákony vysvětlit.

My jsme s bratrem žili v době prvního vzepětí, kdy se pro nás otevřela první svobodná republika. Obrázky tatíčka Masaryka byly všude, legionáři chodili z oslavy na oslavu, Sokol vzkvétal. Žili jsme v pohodě první republiky, v pohodě rodiny dělníka ze Škodovky a ženy v domácnosti. S bratrem jsme se nikdy neprali, Zbýša byl silnější a šikovnější. Jednou nás zaujal v dolní Letné neobvyklý výjev – prostředkem ulice pochodoval podivný průvod. V jeho čele nesla korpulentní paní Haisová červený prapor. Podél chuchvalce chudě oblečených lidí šli policajti. Když se později snažili průvod pendrekou rozehnat, utekla paní Haisová do svého dřevěného domečku, vylezla na střechu a sedla si rozkročmo u komína. Policajti ji z ulice vyzývali, aby šla dolů, a ona vztekle volala: „*Pojďte si sem pro mě nahoru!*“ a dál seděla rozcapená u komína. Byla to tehdy náramná legrace, ale my jsme doma dostali, že jsme se připletli do demonstrace komunistů. Teprve o mnoho let později jsem si uvědomil, jak jsme si všichni idealizovali, ba mytizovali první republiku. Idyla to byla pro čtyřleté kluky, ale ne pro paní Haisovou u komína. I my jsme brzy

poznali ve vlastní rodině odvrácenou stranu první republiky, když otce propustili ze Škodovky ze dne na den.

Ze zaměstnání byl propuštěn i náš domácí a strýc Kolenatý, protože se v krizi nestavělo. Příčinnivá teta si však najala kantýnu pro železničáře ve Vrútkách na Slovensku a tři rodiny z rodu Cicvárkových (moje maminka byla nejmladší z jedenácti dcer) tam asi rok žily. Od té doby mám Slováky a jejich jazyk rád a dodnes s chutí čtu slovenské knížky.

Ze Slovenska jsme se vrátili těsně před nástupem do první třídy obecné školy. Náš život se výrazně změnil. Jako děti školou nepovinné jsme si hrály u Pěťáku, což byly stáje pohřebního ústavu Pietas. Starý kočí nás brával do stájí, kde stáli obrovští černí koně. Ukazoval nám, jak jim nasazuje na hlavy chocholy.

Křižovatku tvořila výpadovka na Prahu a cesta z Lobez do Doubravky. V jejím okolí jsme si hráli s našimi dvěma kamarády. Oba byli Vojtové. Ten větší byl movitější, měl jediný z nás kolo. Za křižovatkou byla v té době velká nezastavěná parcela. Vedle té nehezké pustiny byl dvůr pana Zajíce, sochaře či přesněji kameníka. Na dvoře pana Zajíce byli především andělé nejrůznějších velikostí a tvarů, podle platební schopnosti pozůstalých. Pomníky na hřbitov byly hlavním zdrojem jeho poměrného blahobytu. Byl v naší chudé čtvrti první, kdo měl rádio! Samostatný kruhový amplion dával občas do okna, aby slovo a hudbu slyšeli i ti, kdo okouzlení stáli za plotem.

OBEČNÁ ŠKOLA

Po návratu ze Slovenska dostal život naší malé rodiny větší spád. Otec nastoupil znovu ve Škodovce a koupil si kolo, aby mohl dojíždět do práce. Zle však prochládl a dostal zánět ledvin. Několik let